

PÆDAGOGIK I FINGERSPIDSERNE

Børn og Unge 33/95

Af Annette Wiborg

Nu går jeg ind i en skov..., siger støttepædagogen, mens hun med fingrene arbejder sig ned over barnets runde lægge, på vej mod fødderne:...her møder jeg en nisse og en alf, siger hun og præsenterer hver tå som et væsen i skoven...og barnet bliver trygt, spænder af og bliver dus med sin krop. Sådan kan massage bruges overfor børn, fortæller parret Eirik og Annette Tollefsen, der arbejder på at gøre massage til et alment accepteret pædagogisk redskab..

Mens børn er helt små. bliver de nusset og holdt om, aet, kysset, klappet og nulret. Men der går ikke mange år, så slår vores kulturbetingede berøringsangst igennem: den ni-årige frække skoledreng får højst et anerkendende dunk i ryggen eller klap på hovedet. Men vilde drenge har også behov for at blive holdt om, rørt ved. Og mange små og store børn ville falde mere til ro, blive gladere og bedre til koncentration og indlæring, hvis vi erstattede nogle af vores mange ord med berøring. "Følesansen er generelt den sans, som vi giver mindst opmærksomhed, fordi vores kultur har svært ved at acceptere berøring og massage. Vi har en tendens til at glemme vigtigheden af berøring. Vi har ingen tradition for det, som man har det i andre dele af verden," siger den norskfødte børnehavepædagog Eirik Tollefsen, der gennem de seneste 10 – 15 år har udviklet en "helhedsmassage" som et pædagogisk redskab over for urolige, samspilsramte, multihandicappede, autistiske eller andre børn med sanseintegrationsproblemer.

Sammen med sin kone, støttepædagogen Annette Tollefsen, har han i teori og praksis arbejdet for at gøre massage til et alment accepteret redskab i bofællesskaber, dag- og døgninstitutioner og indenfor det psykiatriske system. Mens Annette Tollefsen anvender massageformen som støttepædagog for den 3-årige Thit i den integrerede institution Bakkely i Ry, er Eirik Tollefsen den udfarende kraft og rejser rundt som underviser, supervisor og kursusleder i pædagogisk regi, primært i SL- regi, men også i stadig stigende grad indenfor dagområdet – og det vil sige blandt BUPL´ medlemmer.

Skal pædagoger nu til at være behandlere og gå fysioterapeuter i bedene? Nej, men de kan bruge massagen som ét af mange pædagogiske redskaber og lære at blive bedre til at give omsorg ved også at stimulere børnenes følesans, fastslår Eirik Tollefsen, da vi besøger ham og Annette i deres Center for Massage og Bevidsthed i Ry.

For Eirik Tollefsen, der er uddannet børnehavepædagog på Dr. Mauds Minne i Trondheim, er den pædagogiske massage også et redskab til personlig vækst og udvikling for den pædagog, der giver massagen. Men massagen som redskab er endnu ikke alment accepteret. I Norge er det endnu aldrig lykkedes Eirik Tollefsen at komme igennem med budskabet. Og i Danmark er det først de seneste 5-6 år, at det er blevet almindeligt udbredt som andet end et rent fysioterapeutisk redskab overfor handicappede, folk med muskalinfiltrationer og spastiske lidelser m.m.

Lille Thit

Annette Tollefsen har dog som støttepædagog givet massage til sine støttebørn gennem de seneste ti år, med helt igennem positiv respons fra så vel børnene som deres forældre, kollegaer og andre samarbejdspartnere. Massage er et af de få redskaber, som man meget hurtigt kan måle effekten af og mærke, at det er noget godt der sker. "Det er det redskab, jeg føler, jeg er kommet længst med i forhold til børn," fortæller hun.

Thit på 3,5 år er en af dem. Hun er middel til svært tunghør, har en mild grad af spastiske lammelser i højre side. En dejlig unge med en stærk vilje, som dog har sociale problemer, bl.a. fordi hendes talesprog og hendes motorik ikke er lige så udviklet som hendes jævnaldrendes. 30 timer om ugen har hun Annette Tollefsen som støttepædagog i Bakkely, og i perioder får hun massage hver dag, fordi den tætte kontakt med Annette beroliger hende og ruster hende til bedre at kunne overskue hverdagen med dens mange udfordringer.

Hvert barn kræver sin helt specielle tilgang. For Thit er det dejligt at blive sunget til og leget med, mens hun får massage. "Nu går jeg ind i en skov..." siger Annette, mens hun med fingrene arbejder sig ned over Thits runde lægge, ned mod fødderne: "...Her møder jeg en nisse og en alf," siger hun og præsenterer hver tå som et væsen i skoven, som Thit så hilser på. Med den form for legende og beroligende massage bliver hun tryk, spænder af og bliver dus med sin krop, der ikke altid vil helt, som hun gerne vil.

Efter sådan en gang massage er det tydeligt, at selvom Thit har været ked af det og indesluttet om morgenen, bliver hun glad og stærk og får lyst og overskud til at møde de andre børn, uden nødvendigvis at skulle bruge Annette som kontakttled.

Massagen foregår i et lunt rum, hvor der skal være ro. I Bakkely har Annette i mangel af bedre medbragt sin egen massagebriks og klappet den op på stuens toilet og vaskerum, mens de andre børn på stuen er ude på legepladsen eller sover til middag. Hun har ansøgt om at få opsat en sammenklappelig briks i rummet, men drømmer om en karnap, hvor hun og andre støttepædagoger kan mødes og trække sig tilbage i perioder med deres støttebørn - og bl.a. give dem massage.

Påvirker sanseintegrationen

Eirik Tollefsen ser følesansen som en af de fundamentale sanser, hvis stimulation er forudsætning for, at de andre sanser kan spille sammen. Og det er ikke bare noget, han har fundet på. Det er almindeligt videnskabeligt anerkendt, at sanseintegrationen - evnen til at kunne modtage, organisere og bearbejde stimuli, både internt fra vores krop og udefra gennem øjne, ører, næse og mund - er forudsætningen for, at vi kan handle meningsfyldt og målrettet på alle de stimuli, vi konstant bombarderes med. Og en velfungerende sanseintegration er en af forudsætningerne for frigivelse af hjernekapacitet til bearbejdning af komplekse færdigheder som f.eks. at læse, skrive og regne.

Eirik Tollefsen: "Flere og flere børn inden for normalområdet får problemer, der i mange tilfælde handler om sanseintegration. Og ved at massere barnet, styrker du centralnervesystemet og påvirker sanseintegrationen i positiv retning. Man kan sige, at man ved at stimulere følesansen, bidrager til en "balance i hjernen, der virker befordrende på hjernens udvikling."

Den form for massage, som Eirik og Annette praktiserer som et pædagogisk redskab, er en "helhedsmassage", som ikke bare er bearbejdning af nogle kilo kød

og knogler, men en berøring, der omfatter krop, følelser, tanker og sjæl. Barnet som en helhed. Massagen bliver én blandt mange måder at være sammen på. "Det primære ved helhedsmassagen er omsorgsaspektet og samspillet mellem giveren og modtageren. Trygheden. Kropsbevidstheden.. Det har meget med følelser at gøre. Berøringssansen er en sans, som der ikke lægges særlig meget vægt på i Norden. Men den har børn utrolig behov for at få stimuleret. Og jo ældre børnene bliver, jo mindre får de. Vi har en tendens til at glemme vigtigheden af berøring, for vi har ingen tradition for det, som man har det i andre dele af verden," siger Eirik Tollefsen, der selv er vokset op i et barsk klima som søn af en kulminearbejder på Svalbard nord for Polarcirkelen.

Etisk afklaring

" Vi pædagoger er traditionelt gode til at bruge munden. Til at sætte ord på. At vi også kan være gode til berøring viser vi, når et barn har slået sig og vi trøster det og gnider det ømme knæ eller tager barnet på skødet. Men den ressource, som vi alle har et eller andet sted i os, skal vi blive bedre til at finde frem."

Massagen er på mange måder grænseoverskridende og kræver en professionel og afklaret holdning til de etiske aspekter ved at gå så tæt ind på et andet menneske. Derfor har Eirik Tollefsen i samarbejde med Socialpædagogernes Landsforbund udarbejdet tre sæt vejledninger til henholdsvis personalet, brugerne og de pårørende om pædagogisk massage.

"Vi har i Nordeuropa en usynlig grænse, der siger, "bliv fra mig i en afstand af 160 cm." Antropologer har undersøgt de New Zealandske maoriers grænse, som er 60 cm. Det betyder, at vi kan se og høre, men ikke lugte og føle hinanden, når vi kommunikerer. Til forskel fra maorieerne, for hvem lugtesansen siges at være den vigtigste sans, hvor syns- og høresansen er den dominerende hos os. Grænserne er meget kulturelt betingede, og derfor kan vi nordeuropæere føle det direkte ubehageligt og grænseoverskridende, hvis andre mennesker kommer tættere på.

De grænser skal man være meget bevidst om, hvis man som pædagog giver massage til børn og unge."

"For mig er det meget vigtigt, at den massage, der anvendes, er en afgrænset massage, som f.eks. aldrig involverer intime kropsdele og som altid gives i respekt for brugerens grænser, motivation og personlige integritet.

Jeg presser aldrig en massage igennem, hvis jeg fornemmer, at modtageren ikke er parat. Fordelen med massagen er, at berøringen er en fin indgangsvinkel til at komme tættere på under rammer, der gør det legalt. Men det kræver at du er helt klar på de etiske principper og holdninger, den pædagogiske massage hviler på. Når du giver massage, vil du altid komme tæt på kroppens historie og de ting, der kan have hobet sig op. Det gælder, uanset om det er et handicappet barn eller et barn indenfor normalområdet, der får massage.

Det kan også være provokerende for mange at være i modtagerens rolle. Her gælder det om at være lydhør, for massagen skal altid ske på modtagerens præmisser. Jeg ville aldrig sige: "Lig roligt!", hvis et barn bliver uroligt efter fem minutter. Så vil jeg runde massagen af, og det er så dét! På længere sigt vil barnet måske kunne modtage mere, måske ikke."

Sang eller fodboldkamp

"Den pædagogiske massage skal ikke kræve noget af modtageren, og den skal ikke gøre ondt. Jeg har, som den der giver massage, intet, jeg skal have igennem. Det drejer sig om at gøre noget for, at barnet får det godt.

Og det, der er så spændende ved den form for massage, er, at der ikke er to børn, der er ens og således reagerer forskelligt på berøring.

Et hyperaktivt barn kan have svært ved at ligge stille og bare modtage, og så gælder det om at finde en indfaldsvinkel, der motiverer barnet og gør det trygt og glad. Det skal måske mødes med en indfaldsvinkel, der hedder fodbold eller sang. Måske skal massagen af dette barn indledes med en rask fodboldkamp, så barnet ikke føler sig presset. Derefter vil massagen måske få barnet til at falde til ro og slippe lidt af det kunstige forsvar, så barnet kan begynde at mærke sig selv og sit åndedræt. Massagen har den virkning, at pulsen bliver roligere,

kropstemperaturen falder og stressniveauet damper af, vel at mærke hvis massagen sker i en tryk atmosfære, der er genkendelig og respekterer grænserne.

"Det drejer sig om at barnet kommer til at mærke sin krop, afgrænse sig og blive holdt fast. Afgrænsningen er vigtigt for hyperaktive og andre urolige børn, for de forsøger at så meget check på alt, hvad der foregår for at bygge en tryk tilværelse op, at de glemmer sig selv," forklarer Eirik Tollefsen.

Men pædagogisk massage er ikke behandling, understreger han:

"det er en handling mellem mennesker, ikke behandling. Som behandler tager du ansvar for et menneske for en stund, som pædagog understøtter du den andens proces i et samspil, men ikke for at lave om på vedkommende. Det er vigtigt at sætte sig som mål, at barnet får det bedre med sig selv, men uden at der ligger noget som helst pres for at mestre dette"

Skrækken for incest

I en tid med angst for beskyldninger om incest og overgreb, kræver massage en afklaret holdning og klare informationer om, hvad massagen går ud på.

Eirik Tollefsens svar på frygten for incestklager er åbenhed og klare linjer:

"Åbenhed i form af klare informationer, i form af vejledninger til kollegaer, pårørende og brugere om, hvad der skal foregå. Vejledningerne skal være frit tilgængelige, og jeg anbefaler altid at lave arbejdsnotater om, hvad massagen den pågældende dag har omfattet. Eventuelt opsætning af videokameraer – det bruges i mange døgninstitutioner – så en hver kan checke, hvad der er foregået. Og – som det nemmeste – en åben dør ind til massagerummet, selvom et lukket rum er at foretrække. Men en lukket dør kan give problemer, og det er så vigtigt at have ryggen fri"

Eirik Tollefsen har også et meget afklaret forhold til faggrænser, f.eks. i forhold til fysioterapeuterne, som jo traditionelt behandler med massage.

"Den pædagogiske massage kan fint udføres i sammenspil med fysioterapeuterne, som traditionelt behandler specifikke muskelgrupper med dybtgående massage.

Den pædagogiske massage er mere overfladisk og helbredspræget, men det vil være en god ide at rådføre sig med andre faggrupper som f.eks. fysioterapeuterne og psykoterapeuterne, hvis man gennem massagen bliver opmærksom på fysiske eller psykiske problemer, som man ikke kan tackle. Pædagogisk massage er ikke terapi. Den skal foregå i et samarbejde, og det er vigtigt, at pædagogen aldrig bruger barnet som prøveklud. Vi har vores faglighed, og vi kan uddybe vores viden om f.eks. massage for at bruge den i vores pædagogiske arbejde. Men vi skal aldrig gå

bedene og blive lomme psykologer eller kvaksalvere.
Vores indgang til børnene er omsorgen. Det er den, vi som pædagoger er gode til.
Vi skal også bare lære den fysiske side," siger Eirik Tollefsen.

Massagen som naturlig del

"Min filosofi er, at man altid kan blive bedre. Men man skal turde at tænke nyt og turde udforske. Og man kan ikke begive sig ind på at give pædagogisk massage til børn og unge uden at have et vist fundament i form af undervisning i metoden." Min filosofi er, at man altid kan blive bedre. Men man skal turde at tænke nyt og turde udforske. Og man kan ikke begive sig ind på at give pædagogisk massage til børn og unge uden at have et vist fundament i form af undervisning i metoden.

Eirik Tollefsen anbefaler, at man tager nogle dages kursus, som senere kan blive fulgt op af professionelt supervision. Eirik Tollefsen har i flere omgange undervist pædagogstuderende på seminarier, men han rejser også rundt og giver kollektive "huskurser" i bofællesskaber, dag – og i døgninstitutioner, og han tilbyder i samarbejde med socialpædagogernes landsforbund en massage uddannelse, der er bygget op om fire moduler á fire dages varighed. Eirik Tollefsen anbefaler, at man tager nogle dages kursus, som senere kan blive fulgt op af professionelt supervision. Eirik Tollefsen har i flere omgange undervist pædagogstuderende på seminarier, men han rejser også rundt og giver kollektive huskurser i bofællesskaber, dag – og i døgninstitutioner, og han tilbyder i samarbejde med socialpædagogernes landsforbund en massage uddannelse, der er bygget op om fire moduler á fire dages varighed.

"Min vision er, at man i alle institutionstyper – dag – såvel som døgninstitutioner – tager massagen ind som et pædagogisk tilbud på linje med andre aktiviteter og anvender den, når man skønner, der er brug for den. At der i enhver institution er én, som er god til at give massage, og som man kan trække på, når et barn skønnes at have brug for særlig omsorg i form af massagen. Jeg mener ikke, at alle børn skal have massage hele tiden, men visse børn kan have gavn af det i perioder. Jeg drømmer om, at massagen kunne blive en naturlig del af vores liv og vores måde at være sammen på," siger Eirik Tollefsen. Min vision er, at man i alle institutionstyper – dag – såvel som døgninstitutioner – tager massagen ind som et pædagogisk tilbud på linje med andre aktiviteter og anvender den, når man skønner, der er brug for den. At der i enhver institution er én, som er god til at give massage, og som man kan trække på, når et barn skønnes at have brug for særlig omsorg i form af massagen. Jeg mener ikke, at alle børn skal have massage hele tiden, men visse børn kan have gavn af det i perioder. Jeg drømmer om, at massagen kunne blive en naturlig del af vores liv og vores måde at være sammen på, siger Eirik Tollefsen.

Eirik Tollefsen ser også den pædagogiske massage som et redskab til personlig og pædagogisk vækst: "Mange pædagoger taler om, at de er udrændte og føler, at de bør finde noget andet at tage sig til. Men i stedet for at forlade pædagogikken, hvorfor så ikke gå dybere ind i den? Eirik Tollefsen ser også den pædagogiske massage som et redskab til personlig og pædagogisk vækst: Mange pædagoger taler om, at de er udrændte og føler, at de bør finde noget andet at tage sig til. Men i stedet for at forlade pædagogikken, hvorfor så ikke gå dybere ind i den? Hvis du skal blive god til at give pædagogisk massage, kræver det, at du har en god indfølelse. At du har en stor rummelighed og kan rumme mange mennesker. At du er god til at være tilstede. Og det er noget, vi alle sammen kan

blive bedre til. Hvis du skal blive god til at give pædagogisk massage, kræver det, at du har en god indfølelse. At du har en stor rummelighed og kan rumme mange mennesker. At du er god til at være tilstede. Og det er noget, vi alle sammen kan blive bedre til.

Pædagoger er så sultne efter redskaber til at vokse i sig selv. Og hvis man får et redskab til at fordybe sig, vil man måske få fat i den daglige glæde," siger Eirik Tollfesen. Pædagoger er så sultne efter redskaber til at vokse i sig selv. Og hvis man får et redskab til at fordybe sig, vil man måske få fat i den daglige glæde,siger Eirik Tollfesen.